

לאנואר ראזם אין כל קיום או זהות מחוץ לחצר ביתו

00:00 07.09.2006 [שחר אילן](#)

עשרה דברים שכן אדם חסר מעמד לא יכול לעשות כמעט כל עולמו של אנואר ראזם, בן 23, הוא הדירה של אביו ליד שער שכם בירושלים. חצר הדירה והבסטה של האב ממש למרגלות הדירה. ראזם איננו נכה או חולה, ובאופן רשמי הוא גם לא נדון למעצר בית; אבל במציאות הוא אסיר לכל דבר בביתו. ראזם הוא אחד מקבוצה של כמה מאות אנשים בישראל שאינם רשומים בשום מקום בעולם, לא בישראל, לא ברשות הפלשתינית ולא בשום מדינה. אין לו תעודה מזהה, אין לו מספר זהות. מבחינה ביורוקרטית הוא בעצם לא קיים.

אם ראזם רק יעז להתרחק כמה מטרים מביתו, המצוי על התפר בין מערב ירושלים למזרחה, הוא צפוי לבדיקת תעודות על ידי שוטרי משמר הגבול. כיוון שאין לו שום תעודה, הוא יילקח למעצר ויעוכב לכמה שעות, עד שאביו יבוא לשחרר אותו. במחשב של המשטרה יש לו לפחות מספר זיהוי פיקטיווי, שתחתיו מצוין שאין לו תעודות. במקרה הטוב המעצר הזה יהיה סתם השפלה נוספת בשרשרת ארוכה. במקרה הרע גם יכו אותו.

ראזם לא יכול לעבוד, כי אין לו תעודות, וכיוון שהוא לא יכול לעזוב את הבית, הוא גם לא יכול ללמוד נהיגה, אין לו כסף לשיעורים והוא לא יכול לקבל רישיון. לכן הוא גם לא יכול לממש את השאיפה שלו לעבוד בתור נהג. כשהיה צעיר יותר ניסה להעמיד בסטה בשער שכם ולמכור ירקות, אבל פעמיים עצרו אותו והחרימו את הבסטה, עד שהתייאש.

גם להתחתן הוא אינו יכול. בעצם אפילו להתארס. "אף חברה לא רוצה אותי. ראיתי בחורה בשוק, בחורה יפה, נחמדה. הלכתי, אני ואבא שלי ואמא שלי. אמר לי אבא שלה, 'מתי שתקבל תעודת זהות? בבקשה. אין לך תעודת זהות? אולי הממשלה תיקח אותך ותזרוק אותך לחוץ לארץ'. החברים שלי כולם מתחתנים", אומר ראזם, "ערבי בן 23, יש לו כבר שלושה-ארבעה ילדים".

אבל האמת היא שאת ראזם גם אי אפשר לגרש לשום מקום. אין לו שום מקום אחר בעולם. הוא נולד בישראל, הוא בן של תושב ישראל והוא חי בישראל. למרות זאת, אין לו שום יכולת להוכיח שהוא זה הוא.

"תעודת שום"

המוקד להגנת הפרט בירושלים מטפל היום בחמישה מקרים לפחות של תושבי מזרח ירושלים ללא כל מעמד; במשך השנים טיפל בכ-15 מקרים כאלה. במוקד מעריכים שיש בסך הכל עשרות מקרים כאלה של ילדים לתושבי מזרח העיר, רבים מהם כבר בוגרים. הבעיה של המבוגרים היא כמובן קשה במיוחד, בשל העובדה שהתנועה במזרח ירושלים ללא תעודות היא כמעט בלתי אפשרית.

המקרים האלה נוצרים בדרך כלל כתוצאה מנישואים של הורים, שאחד תושב ישראל והשני תושב הרשות, כאשר ההורה הישראלי לא מתפקד או חושש לרשום את הילדים. זאת, בשילוב עם הקשיחות

של הלשכה של מינהל האוכלוסין במזרח העיר, שמקשה על הרישום.

"מדובר ברוב המקרים במשפחות מרובות ילדים מרמה סוציו-אקונומית מאוד נמוכה. לפעמים האבא מסומם, שלא מסוגל לעמוד בתור במשרד הפנים", אומרת עו"ד עדי לוסטיגמן. לוסטיגמן מייצגת חלק מהמקרים של המוקד ומייצגת את ראזם באופן פרטי. עוד נסיבות שיוצרות בעיות רישום לדבריה: מקרים שבהם בתי החולים במזרח ירושלים סירבו לתת הודעת לידה עד להסדרת התשלום בעבור האשפוז והמשפחות התקשו לעמוד בתשלום, ומשרד הפנים סירב לרשום את הילד בלי ההודעה; וכן ילדים שנולדו בבית.

ואילו דו"ח האגודה לזכויות האזרח על מינהל האוכלוסין, שכותרתו "המיניסטריון" הסביר: "ילדיהם של תושבי ירושלים המזרחית אינם נרשמים בשל מכלול גורמים: שינוי תכופ במדיניות משרד הפנים, התנאים הפיסיים בלשכה למינהל אוכלוסין בירושלים המזרחית (שבינתים השתפרו, ש"א), ריבוי טפסים והליכים ביורוקרטיים מתישים, עלותם הגבוהה של הליכי הרישום ופרשנות משרד הפנים להוראות החוק והתקנות, שתכליתה למנוע את רישום הילדים". אחת הכתבות הבאות בסדרה תעסוק בהליכים ובנוהלים המסובכים להסדרת מעמדם של חסרי המעמד.

המוקד מצייד את האנשים המטופלים אצלו במה שהם קוראים "תעודת שום". התעודה הזאת מסבירה את המצב המשפטי ויש בה תמונה של חסר המעמד וכן חותמת עורך דין. הסיבה לכינוי של המכתב היא שהוא אמור להביא מזל. "אם יש לך מזל", מסבירה לוסטיגמן, "השוטר מתחשב. אם לא, יקחו אותך למגרש הרוסים".

מעמד לקטינים בלבד

לאביו של אנואר, עדנאן ראזם, בן 57, תושב ישראל, יש 23 ילדים. את 12 ילדיו מאשתו הראשונה רשם במשרד הפנים. למה התעכב ברישום 11 ילדיו מאשתו השנייה, שאיננה תושבת ישראל? לא ברור. הוא אומר שניסה להגיש בקשות ונתקל בביורוקרטיה. אפשר לשער שהוא פחד ממשהו, אולי מתשלום מסים, אולי מתשלום ביטוח לאומי. מה שברור זה שהבקשה המתועדת הראשונה הוגשה ב-2002, כשאנואר כבר היה בן 19.

התוצאה היא שמשרד הפנים הסכים רשם עד כה שמונה מהאחים והאחיות הצעירים של אנואר והעניק להם תושבות. חלקם רק לאחר שנאלצו לעתור לבית המשפט המנהלי (בית משפט מחוזי בשבתו כבג"ץ קטן), אבל את אנואר ושתיים מאחיותיו, שעברו את גיל 18, סירב המשרד לרשום. הסיבה שנתן משרד הפנים להבחנה בין בני 18 לבין צעירים יותר היא שמעמד התושב ניתן לקטינים כדי לאפשר להם לחיות עם ההורים. מרגע שעברו את גיל 18, "לא מתחייב שיגורו יחד עם הוריהם". בפועל כמובן דווקא העובדה שאין לו מעמד הופכת את אנואר ראזם לאסיר בבית הוריו. אין לו אמצעים לגור בשום מקום אחר.

סיכום ביניים: 18 מילדיו של עדנאן ראזם הם תושבים. לשלושה, אנואר ושתי אחיותיו, אין כל מעמד. המצב בו לילדים באותה משפחה מעמד שונה אולי נשמע אבסורדי, אבל במזרח ירושלים יש משפחות רבות במצב זה.

ובכל זאת לשתי האחיות יש יתרון על אנואר. אותן קיבלו לקופת חולים. אותו לא. לכן כל ביקור שלו אצל רופא עולה לו הון. "אפילו חיות רשומות אבל הבן שלי לא", מתלונן האב. מצד שני למקרה של

האחיות יש פן אבסורדי משלו: כשהוגשה הבקשה לרשום את הילדים ב-2002 הן עדיין היו קטינות, אבל שמותיהן נשכחו והן לא נכללו בבקשה. כאשר הוגשה הבקשה לרשום אותן ב-2004 הן כבר עברו את גיל 18. לפעמים טעות קטנה יכולה להרוס לך את החיים. חשוב להדגיש: גם אם יש בפרשה הזאת רשלנות של המשפחה, היא לא של הילדים. הם הקורבנות.

אנואר ראזם מספר על שמחה שאליה נסע עם בני משפחתו. בדרך חזרה, בא-רם, הם נתקלו במחסום. לבני המשפחה נתנו להמשיך והם הגיעו הביתה תוך כחמש דקות. את אנואר הורידו מהאוטו כי לא היו לו תעודות. לקח לו שלוש שעות להגיע בדרכים עוקפות הביתה. מאז כשהוא מחליט לקחת סיכון ולצאת לבקר בני משפחה, הוא עומד כל הדרך בקשר עם חברים שמשמשים כגששים ומזהירים אותו אם יש מחסומים.

בנובמבר 2005 דחתה השופטת מוסיה ארד מבית המשפט המנהלי בירושלים את עתירת ראזם ושתיה אחיותיו לחייב את משרד הפנים לרשום אותם ולהעניק להם תושבות. היא קבעה שאין למדינה חובה כזו לאחר שאדם הגיע לגיל 18, והציעה להם לפנות לוועדה הבין-משרדית למקרים הומניטריים. השלושה עירערו לבית המשפט העליון.

במקביל פנתה עו"ד לוסטיגמן וביקשה דיון דחוף במקרה של אנואר בוועדה הבין-משרדית. כיוון שכל זכויותיו וחירויותיו "נשללות ממנו וכבודו נרמס עד עפר". לוסטיגמן מציינת שעל פי האמנות הבינלאומיות עליהן חתומה ישראל חובה עליה להסדיר את מעמדם של חסרי מעמד.

משרד הפנים: ההורים אחראים

דוברת מינהל האוכלוסין, סבין חדד, מסרה בתגובה כי "לשכות משרד הפנים פתוחות מדי יום בפני הציבור וכל אדם החפץ בכך, רשאי להגיש בקשה מכל סוג, בהתאם לצורך".

לדברי חדד, "אין זה ראוי להטיל את האשמה על משרד הפנים, שאינו מחליט עבור הורים מתי עליהם לרשום את ילדיהם".

בעניין אנואר ראזם מסרה חדד כי "מר עדנאן ראזם, אבי המשפחה, הינו תושב קבע. הנ"ל פנה לרישום ילדיו במרשם האוכלוסין בשנת 2002 בלבד! כאשר חלקם בגירים. ילדיו הקטינים נרשמו בהתאם לתקנה 12 לחוק הכניסה לישראל, אולם לא ניתן היה לרשום את ילדיו הבגירים".

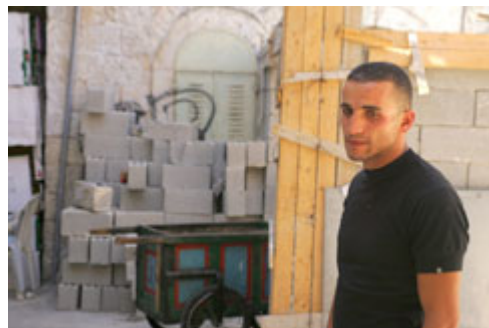
לדברי חדד, "ההחלטה לרשום את הילדים בשנת 2002 בלבד ולא מוקדם יותר, נעשתה על דעת ההורים ומשרד הפנים לא נטל חלק בהחלטה זו".

חדד מציינת שגם בכל השנים שעברו עד הגשת הבקשה "נותרו הילדים ללא מעמד, ללא זכויות בסיסיות ועוד".

עוד מציינת חדד, כי בית המשפט המינהלי דחה את עתירת בני משפחת חדד "ואף קבע כי העותרים יישאו בשכר טרחת עורך דין. עם זאת, ניתנה לעותרים אפשרות להגיש בקשה לוועדה הבין-משרדית למקרים הומניטריים. הליך זה נמצא בעיצומו בימים אלה, והנושא יובא בהקדם לדיון בוועדה הבין-משרדית לבחינת מתן רישיון ישיבה".

הלא קיימים, כתבה ראשונה בסדרה

למאות אנשים בישראל אין כל מעמד רשמי - לא בישראל ולא במדינה אחרת. אין להם תעודות, הם לא יכולים לעבוד, לא זכאים לביטוח בריאות והם בסכנת מעצר מתמדת. הליכי הסדרת המעמד שלהם מסורבלים וכמעט בלתי אפשריים. "הארץ" יבדוק את התופעה בסדרת כתבות

אנואר ראזם בבית אביו ליד שער שכם